"Sudaki İz"leri Kalici Kilma Zamani

Time to Make "Traces on the Water" Permanent

Röportaj Interview **Beste Önkol**

Suların metrelerce altında bir yerlerde, hiç görmediğimiz ama varlığını bildiğimiz bir tarih yatıyor. "Derinlerdeki Tarih"imiz, yıllarca süren sessizliğini bozmak, yaşanan acıları ve parlak zaferleri gelecek nesillerle paylaşmak için keşfedilmeyi bekliyor. Derinlerdeki bu tarihin, anlı şanlı destanlarla tarih kitaplarında yer almak gibi bir derdi yok.

O yalnızca, savaşın acı yüzünü hissettirmek ve hissedilmek istiyor. Amacı; yanlış bilineni düzeltmek, bilinmeyeni bilinir kılmak...

Kendini sualtı arkeolojisine adamış kişilerin girişimiyle oluşturulan TINA/Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı kurulduğundan beri "sualtındaki tarih", derin karanlıklara hapsolmuş bir sırlar yumağı değil artık...

Dedesinin, Çanakkale ve İstiklal Savaşı hatıralarını okuduğu günden itibaren hayatının yönü değişen **Savaş Karakaş**, hem derinlere her dalışında tarihi yeniden yaşıyor ve hem de derinlerdeki tarihi gün yüzüne çıkarmak için çalışmalarını aralıksız sürdürüyor. TINA Yönetim Kurulu ve Gelibolu Tarihi Milli Parkı Sivil Danışma Kurulu Üyesi Savaş Karakaş ile; vakfı ve projelerini konuştuk.

TINA Vakfı'nın kuruluşu ve amaçları hakkında bilgi verir misiniz?

TINA, 1999 yılında, ülkemizin önde gelen denizseverleri tarafından kuruldu. Vakfın amacı; denizlerimiz ve ülkemizdeki arkeolojik zenginlikleri kamuoyu ile paylaşmak. Bu nedenle yurtiçi ve dışında konferans, seminer, fuar, inceleme gezileri gibi faaliyetler düzenliyor. Bunların dışında da sualtında bulduğu arkeolojik eserleri tespit ederek bunların korunma altına alınmasını sağlıyor. Çeşitli müze ve kuruluşlarla işbirliği yaparak bu gibi işlere destek sağlıyor. Ayrıca öğrencilere sağladığı burs imkanları ile vakfın amacına yönelik eğitim veren kurumlara da destek oluyor.

Projeler nasıl belirleniyor?

Proje seçimlerimiz, genelde yöneticilerimizin ilgi alanları, bilgi ve becerileri ile paraleldir. Örneğin benim ilgi alanım Çanakkale. Ancak TINA'nın imkanları maalesef çok kısıtlı. Kendi kaynaklarımızı da seferber ederek projelerimizi gerçekleştiriyoruz. Kullanılan metodlar da, bu imkansızlıklar içinde neye gücümüz yetiyorsa ona göre belirleniyor. Mesela Detek Denizcilik'in sahibi **Enes Edis,** bazı dönemlerde gemisini bize yönlendiriyor ve "satıhtan destekli karışım gaz dalışı" yapabiliyoruz. Ayrıca **Selçuk Kolay**'ın bir araştırma teknesi var. O da deniz dibini tarayıp, batıkların yerlerini bulmak için çalışıyor. Başkanımız **Oğuz Aydemir** ise Çeşme'de yaşadığı için Osmanlı-Rus Deniz Savaşı üzerine yoğunlaşmış durumda. Hatta Çeşme Kalesi içinde, ziyaretçilere bu savaşı yaşatacak özel bir sergi açmak üzere.

Arkeolojik araştırmalar için ciddi bütçeler gerektiği biliniyor. Siz, bir de sualtı arkeolojisi ile ilgileniyorsunuz ki, bu daha büyük rakamları karşımıza çıkartır. Maddi anlamda yeterli destek bulabiliyor musunuz?

Bu alanda Türkiye'de sponsor bulmak gerçekten zor. Üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkede, deniz ve denizcilik faaliyetlerinin bu kadar az desteklenmesini ben anlayamıyorum. Hatta kabul edemiyorum. Sözde biz "Barbaros'un torunlarıyız". Maalesef lafla peynir gemisi yürümüyor. Denizlerimizi foseptik çukuru olarak görmekten başka ne yapıyoruz?! Dünyada sualtı arkeolojisinin doğduğu yer Bodrum'dur ve buradaki çalışmaları en başından beri hep Amerikalı arkeologlar yürütmüşlerdir. Adamlar 1950-60'larda bu işin farkına varmış, denizlerimizdeki zenginliği görmüşler. Biz ise maalesef bu konuda hala duyarsızız.

Türkiye'deki sualtı kazılarını yapan ekiplerin başında hep yabancı profesörler bulunur ve bu çalışmalar; yabancı fonların, sponsorların desteğiyle gerçekleştirilir. Bu açıkça gösteriyor ki biz kendi gemimizi yürütemiyoruz.

Since TINA/Turkish Institute of Nautical Archeology Foundation has been established by the persons who devoted themselves to the underwater archeology, the "history under the water" has not been a secret which is boxed in the darks anymore. **Savaş Karakaş**, whom life changed from the day when he read the memories of his grandfather on Çanakkale Battle and Turkish War of Liberation, both re-writes the history whenever he dives to the deep and carries out his works consistently to bring the history in the deep into the daylight. We have talked with Savaş Karakaş who is Board Member of TINA and of the Civil Consultancy Board of Gelibolu Historical National Park; on the Foundation and his projects.

Could you give some information about the establishment and objectives of TINA Foundation?

TINA was established by the outstanding sea lovers of our country in 1999. The objective of the Foundation is to share the archeological wealth in our country and seas with the public. For this reason, the activities such as conferences, seminars, fairs, examination tours are carried out in the country and abroad. Except them, it determines the archeological works which it finds them underwater and causes them to be protected. It obtains the supports by establishing cooperation with the various museums and institutions. In addition, it supports to the institutions which provide the education in direction of the Foundation's objective by granting scholarships to the students.

Your interest to the underwater is arising from your childhood. So, what happened and did your hobby turn to the underwater researches?

Sea has always been a passion for me. Those, which I only tried to do with my own capabilities, knowledge and skills, were the beginning for me. When the most experienced names in our country came together under the TINA roof, I raised the bar and we started to sign the significant events all together. We, for example, realized the "Goliath expedition" in Çanakkale with the "Sea Hunters" from National Geographic...

Would you talk about your new documentary, "Was Çanakkale Passed?" which was watched by the spectators last days?

It is true that Çanakkale could not be passed through water or land. However, there are pages of the history which are written under the waives, so that seldom historians know them. We, firstly, started with the AE2 story in order to ferret out the secrets of that hidden war. He was the pioneer in the Çanakkale Battle and then we also wanted to tell the stories of others. 13 submarines were charged to pass through Çanakkale. Even if some of them were successful to pass, more than half of them lost in the Strait. Because, it is not so easy to pass through the Strait. Mines, steel ropes, etc... Let's think, they tried to pass through the Strait with a vehicle which did not have the window, sonar, radar and when the Turkish floodlight projectors, artilleries, mines are added to it, their business is as if requesting the impossibility. Despite of such difficulties, AE2 submarine of Australia successfully passes through the Strait on 25 April 1915. Of course, even if they passed through Çanakkale underwater, they could not pass through the Çanakkale spirit.

Well, what others?..

SAPHIR submarine of France comes to the end of the Strait on 15 January 1915, however it is ran down in Nara. The place, where the submarine exists, is within the military zone. It lies down under 55 m deep. Even with the mine reflectors on it... In 1960's, the tower and stern side of the submarine were removed. Then, the

Sualtı merakınız çocukluğunuzdan geliyor. Peki nasıl oldu da bu hobi, yerini sualtı araştırmalarına bıraktı?

Deniz benim için her zaman bir tutkuydu. Sadece kendi imkanlarım, bilgi ve becerilerim ile yapmaya çalıştıklarım benim için bir başlangıçtı. TINA çatısı altında bu konuda ülkemizdeki en tecrübeli isimlerle bir araya gelince tabii ki çıtayı yükselttim ve hep birlikte çok ses getiren işlere imza atmaya başladık. National Geographic'ten "Deniz Avcıları" ile Çanakkale'de "Goliath ekspedisyonu"nu gerçekleştirdik mesela...

Geçtiğimiz günlerde izleyici karşısına çıkan yeni belgeseliniz "Çanakkale Geçildi mi?"den bahseder misiniz?

Çanakkale su üstünden ve karadan geçilemedi bu doğru. Ama tarihin bir de dalgaların altında yazılan sayfaları var ki, bunlar pek az tarihçi tarafından bilinir. Bu gizli kalmış savaşın sırlarını çözmek için önce AE2'nin hikayesi ile yola çıktık. O, Çanakkale Savaşı'nda bir öncüydü. Ve sonra diğerlerinin de hikayelerini anlatmak istedik. Çanakkale'yi geçmek için 13 denizaltı görevlendirildi. Bunlardan bazıları geçmeyi başarsa da yarısından fazlası Boğaz'da kayboldu. Çünkü Boğaz'ı geçmek hiç de kolay değil. Mayınlar, çelik halatlar vs.. Bir de düşünün; camı, sonarı, radarı olmayan bir araçla Boğaz'ı geçmeye kalkıyorlar?.. Buna bir de; Türk ışıldakları, topçu bataryaları ve mayınlarını ekleyince, işleri, "imkansız"ı istemek gibi oluyor. Yine de bunca engele rağmen Avustralya AE2 Denizaltısı, 25 Nisan 1915'te Boğaz'ı geçmeyi başarıyor. Tabii Çanakkale sualtından geçilmiş olsa da onlar Çanakkale ruhunu asla geçemediler.

Peki ya diğerleri?..

Fransızlara ait SAPHIR denizaltısı, 15 Ocak 1915'te Boğaz'ın sonuna kadar gelmeyi başarıyor, ancak Nara'da batırılıyor. Batık askeri bölge içerisinde, 55 m derinlikte yatıyor. Hatta üzerinde mayın reflektörleri ile... 1960'lı yıllarda, batığın kulesi ve kıç tarafı sökülmüş. Sonra 17 Nisan'da İngilizler E15'le şanslarını deniyor, fakat denizaltı Kepez'de karaya oturuyor. İngilizler'den sonra bu kez sıra Avusturalya denizaltısına geliyor. AE2 Boğaz'ı geçerek bir ilki başarsa da bu, denizaltının sonu oluyor. Çünkü 30 Nisan'da Marmara'da batırılıyor. Ardından Fransızlar'ın JOULE ve MARIOTTE denizaltıları geliyor. Ama siz bana bütün filmi anlattırıyorsunuz. En iyisi ben anlatmayı burada keseyim.

Bir de "ilk"ler ve ilginç tanıklar var?..

Marmara'ya ulaşan, İngilizler'in E11 denizaltısı var; 100'e yakın gemimizi batırıyor. İşte İngiliz E11 denizaltısının komutanı Yüzbaşı Nasmith'in Marmara seferini, oğlu Sir Prof.James Dunbar-Nasmith ve torunu Duncan Dunbar-Nasmith; Çanakkale'de Fransız denizaltısı TURQUOISE'ı avlayan Müstecip Onbaşı'yı da kızı Ulviye Balkan, ilk kez bu belgeselde anlatıyor.

British soldiers try their chance with E15 on 17 April. But the submarine goes aground in Kepez. After British soldiers, this time, the Australian submarine tries its chance. Even if AE2 realizes the first event by passing through the Strait, this becomes the end of the submarine. Because it is ran down in Marmara on 30 April. After then, JOULE and MARIOTTE submarines of France come. But, you make me tell all movie. So, let me to stop to tell.

There are some "first"s and interesting witnesses?..

The British soldiers, who reach to Marmara, have E11 submarine. It runs down almost our 100 ships. Sir Prof.James Dunbar-Nasmith, who is the son of Captain Nasmith who was the commander of British E11 submarine and his grandson Duncan Dunbar-Nasmith tell his military expedition to Marmara, and Ulviye Balkan, who was the daughter of Corporal Müstecip who hunts the French submarine, TURQUOISE in Çanakkale, tells about her father for the first time in this documentary film.

What kind of study results this documentary film?

AE2 was found by Selçuk Kolay, the underwater researcher in 1998 and this was verified by the experts from Australia. So, I thought about others, where they are and under which conditions. We executed the sea research by the support of TINA for two months and ferret out the secrets of others. I have focused on two books during the studies. One is the "Submarine of Stoker" which Henry Stoker, the captain of AE2, tells how he passes Çanakkale and other is the "How did I Run down AE2 Submarine in Marmara?" by Ali Rıza Bey, the captain of Sultanhisar Torpedo Boat. When those two books are united, the stories of lost submarines appear. Except them, we made some shots in Royal Museum, UK. The historians such as Kenan Çelik, Eser Tutel, from Australia Bill Sellars and, Michael Hickey from England contributed to this documentary with two parts which we got benefit from the Turkish, Australian, British, French and American archives. Our consultants were Selçuk Kolay who is the famous underwater researcher and Enes Edis who is the owner of Detek Denizcilik.

What is the next?

Our next aim is not to shoot a new documentary. I hope that "Was Çanakkale Passed?" would be broadcasted in Australia next year and therefore, it would reach to more people.

Our principle aim; is to bring the AE2 Submarine into the daylight and to make it a museum.

Just imagine, when you go to Çanakkale in the 100th anniversary of Çanakkale Battle, you will see AE2 submarine

Nasıl bir çalışmanın ürünü bu belgesel?

AE2, 1998 yılında, sualtı araştırmacısı Selçuk Kolay tarafından bulundu ve bu, Avustralya'dan gelen uzmanlarca da doğrulandı. "Peki ya diğerleri, şimdi nerede ve ne durumda?" diye düşünüyordum. TINA'nın desteğiyle, 2 aylık bir deniz araştırması yaptık ve diğerlerinin sırlarına ulaştık. Çalışmalarda 2 kitap üzerine yoğunlaştım. Biri AE2'nin kaptanı Henry Stoker'in Çanakkale'yi nasıl geçtiğini anlattığı "Stoker'in Denizaltısı" ve Sultanhisar Torpidobotu'nun kaptanı Ali Rıza Bey'in "AE2 Denizaltısını Marmara'da Nasıl Batırdım?"ı. Bu iki kitap birleşince zaten kayıp denizaltıların hikayesi de ortaya çıkıyor. Bunların dışında, İngiltere'deki Kraliyet Müzesi'nde çekimler yaptık. Türk, Avustralya, İngiliz, Alman, Fransız ve Amerikan arşivlerinden faydalandığımız 2 bölümlük bu belgesele; Kenan Çelik, Eser Tutel, Avustralya'dan Bill Sellars ve İngiltere'den Michael Hickey gibi tarihçiler de katkı sağladı. Danışmanlarımız ise; ünlü sualtı araştırmacısı Selçuk Kolay ve Detek Denizcilik'in sahibi Enes Edis'di.

Peki sırada ne var?

Bundan sonra ki amacımız; yeni bir belgesel çekmek değil. "Çanakkale Geçildi mi?" umarım seneye Avustralya'da da gösterilecek ve böylece daha çok insana ulaşılmış olacak. Asıl hedefimiz ise; AE2 Denizaltısı'nı çıkartarak o'nu müzeye dönüştürmek... Bir düşünsenize; Çanakkale Savaşları'nın 100.Yıldönümü'nde Çanakkale'ye gittiğinizde, 800 tonluk 54 m'lik Avusturalya AE2 denizaltısını karşınızda göreceksiniz..! Hatta içine girebileceksiniz. Eminim ki bunu gören bir çocuk, denizaltılarla ilgili araştırma yapmaya başlayacaktır. Çünkü onu görünce etkilenmemesi mümkün değil! TINA, olarak bu çalışmalarımızı devam ettirecek insanlara ışık tutmak istiyoruz. "Biz bunları yaptık, siz daha iyisini yapın, daha derinlere gidin, bizim bulamadığımız batıklara ulaşın" demek istiyoruz.

Batıkların çıkarılması denizcilik geleneğine ters düşmüyor mu?

Eğer içerisinde ölü varsa çıkartılmaz, çünkü batık onların ebedi istirahatgahıdır. Ama AE2'de durum farklı; o bir mezar değil. Bu denizaltında komutan ve tüm mürettebat Türkler'e teslim oluyor. Sonradan komutan; "denizaltı Türkler'e geçmesin" diye vanaları açıyor ve denizaltısını batırıyor. Yani bu, bir savaş mezarlığı olmadığından "içine girilmez, dokunulmaz" olayından muaf, Çanakkale'deki nadir gemilerdendir. İşin zor kısmı hallolduk. Şimdi kolay kısmı gerçekleştirmemiz yani; dünyada bir eşi ve benzeri olmayan AE2'yi, sergilenmek için 75 m derinlikten çıkarmamız gerekiyor.

with 800 tons at 54 m from Australia, moreover you may enter into it. I am sure that the child, who sees it, will start to search about the submarines, because when he sees it, it is not possible to not be influenced.

Does it not go against the maritime custom?

If there is any corpse in it, then it is not taken out, because the submarine is their eternal resting place. However, the case is different for AE2, it is not a grave. The commander and all staff in this submarine capitulated to Turks. Then, the commander opens the valves in order to prevent that "the submarine is not captured by Turks" and he runs his submarine down. Namely, since it is not a war grave, it is one of the rare ships which are excepted from "not enter into it, not touch it" in Çanakkale. The difficult part of the work was completed, the easy part is to bring AE2, which is unique in the world from 75 m of deepness in order to exhibit it!..